

Met de middeleeuwen en de romantiek als aangewezen periodes voor 2014 en 2015 kozen de examenmakers dit jaar als rode draad de emotie. Zowel in het eerste als in het tweede tijdvak werd verkend hoe in de verschillende kunsten uiting wordt gegeven aan gevoelens, hetzij van de personages, hetzij van de kunstenaar. Gevoelens die dan ook bij de beschouwer of luisteraar worden opgeroepen. Het thema maakte het examen minder luchtig dan andere jaren, omdat pijn en leed meer of diepzinniger kunst hebben voortgebracht dan vreugde en plezier. Docenten op een van de evaluatiebijeenkomsten merkten op dat zware of treurige kunst ook erg mooi kan zijn en dat hun leerlingen soms heel ontroerende antwoorden gaven. Kennelijk sloegen de gekozen werken aan.

De resultaten

Dit jaar waren er verspreid over het land evaluatiebesprekingen, waarvan er vier door de gezamenlijke vakverenigingen waren georganiseerd. De splitsing was een goed idee: de besprekingen op deze schaal (tussen 25 en 50 personen per locatie) verliepen prettig en waren constructief van toon. De examenmakers hebben overal goed geluisterd en kunnen hun voordeel doen met het vaak zeer professionele commentaar van de docenten. Men was het in de verschillende regio's over veel zaken eens, bijvoorbeeld over het feit dat het examen te lang was. Dat bleek ook uit de toets- en itemanalyse, waarin de laatste vragen relatief vaak waren gemist. Dat was jammer, mede vanwege de aangrijpende symfonie die de vragen over het Holocaustmonument afsloot.

Ruim 300 docenten vulden na het examen de zogenaamde quickscan in en daaruit bleek eveneens dat men het examen te lang vond. De moeilijkheidsgraad was geen probleem en het examen sloot volgens de respondenten voldoende en zelfs goed aan bij het gegeven onderwijs. Het examen werd al met al positief gewaardeerd.

Uit de toets- en itemanalyse bleek dat het examen goed gemaakt werd, ondanks het gegeven dat de laatste vragen vaak niet waren ingevuld. Er waren geen vragen die in de categorie 'extreem gemakkelijk' vallen. Dat zijn vragen die door meer dan 85% van de kandidaten goed beantwoord worden. Er waren drie 'extreem moeilijke' vragen die door minder dan 30% van de kandidaten goed beantwoord werden. Eén daarvan was de vraag naar ontwikkelingen in het begin van de twintigste eeuw, die verklaren waarom het thema van de angstaanjagende vampier toen nog steeds populair bleef. Bedoeld werden het expressionisme en de aandacht voor het onderbewuste, dus het angstige en het niet-rationele. Volgens docenten op de bijeenkomsten zat het probleem in de term 'ontwikkelingen'. Daardoor kwam men niet zo snel op het expressionisme. Wel op allerlei andere 'ontwikkelingen' als 'interesse voor de machine' of de Eerste Wereldoorlog, die hier niet bedoeld werden. Een andere moeilijke kwestie bleek het verklaren van de populariteit van André Hazes bij een high art-publiek. De bedoeling was dat een antwoord gegeven werd over de houding of smaak van dat publiek, maar ook een antwoord over waarom deze specifieke artiest, de tragische figuur Hazes, hen kennelijk aanspreekt (wat niet elke willekeurige volkszanger doet).

De formulering 'vanuit de artiest' bleek verwarrend. Kandidaten gingen massaal vanuit het standpunt van Hazes redeneren en kwamen er dan niet uit.

Dat in de jaren vijftig gedacht werd dat kunst het volk zou kunnen verheffen of de maatschappij zou kunnen verbeteren, wist nog geen kwart van de kandidaten. Deze vraag, gerelateerd aan een uitspraak van kunstcriticus Hammacher, bleek dus ook 'extreem moeilijk'.

Bij de normering werd een N-term vastgesteld van 0,6 met 21% onvoldoendes en een gemiddeld cijfer van 6.2.

Blok 1 Angst en beven

Het examen begon met relatief gemakkelijke vragen over afbeeldingen van duivels en monsters die de middeleeuwse gelovigen angst aan moesten jagen.

Via een van de *Great Red Dragon Paintings* van William Blake werd overgestapt naar de romantiek en het sublieme bij Friedrich. Een complex begrip, dat werd toegelicht door een uitspraak van Edward Burke. Docenten hebben het sublieme misschien behandeld, maar als dat niet gebeurt is of als die kennis bij kandidaten is weggezakt, dan helpt het citaat hen op weg. Het gaat over 'awe and fear': het schilderij roept bewondering door de imponerende gotische kathedraal, die naar het verhevene verwijst of die appelleert aan een nostalgisch verlangen naar vroegere tijden. Dat is één aspect. Daarnaast kan de voorstelling angst of verbijstering oproepen door de kale dode bomen, de ruïnes, het desolate winterse landschap of de nietigheid van de mensen ten opzichte van een omgeving die dood en vergankelijkheid ademt.

De film *Nosferatu* uit 1922 zal de huidige generatie niet meer bang maken, maar kandidaten begrijpen natuurlijk heel goed hoe angst wordt opgeroepen door allerlei beslissingen van de regisseur. Het blok sloot af met het computerspel *Castlevania*, gesitueerd in de middeleeuwen, met monsters die plotseling met veel lawaai op de speler afspringen. Aan de hand van wederom een citaat over het sublieme moest onder meer worden uitgelegd wat de aantrekkingskracht van zo'n spel is.

Blok 2 Tragische liefde

Liefde en passie in het romantisch ballet, in de opera en bij André Hazes vormden het onderwerp van het tweede blok. In *Giselle* verleidt een graaf een boerenmeisje en zien en horen we de liefde opbloeien in dans en muziek. In Verdi's opera *La Traviata* gebeurt hetzelfde in een geraffineerd duet dat Placido Domingo met zijn Violetta zingt in een verfilming van Zeffirelli.

Dezelfde scène is op toneel te zien in een regie van Willy Decker, die het verhaal in een hedendaags perspectief plaatst. Anna Netrebko is een zelfbewuste, uitdagende Violetta in een rode jurk, die in een kaal decor Rolando Villazon het hoofd op hol brengt. Deze moderne vormgeving heeft natuurlijk een heel ander effect op de beschouwer. Kandidaten moeten genuanceerd kunnen uitleggen wat Deckers beslissingen bewerkstelligen. Kunnen kijken als een professioneel theaterrecensent. In *Zij gelooft in mij* bezingt André Hazes, met een stem die in eerste instantie wel aan een operatenor doet denken, een geliefde die zich voor hem opoffert en wegcijfert. Haar liefde is te vergelijken met die van Giselle en Violetta. Kandidaten moeten de verschillen tussen hem en de operatenoren uitleggen, begrijpen waarom Hazes' stijl losser kan zijn en verklaren waarom hij aan het eind van zijn leven ook populair werd bij een high art-publiek dat meestal meer van opera houdt.

Blok 3 Oorlog en herdenking

Toen Napoleon, die zich door Gros als vorst en veldheer liet vereeuwigen, in 1808 Spanje binnenviel, volgden jaren van bloedige strijd. Goya maakte daarna zijn beroemde prentenserie *Los desastres de la guerra*, de verschrikkingen van de oorlog.

Con razon o sin ella.

De voorstellingen van het gruwelijke leed zijn schokkend, leed dat Goya zelf waarnam en mee kon voelen. Dat past helemaal in de romantiek en dat moesten kandidaten uitleggen. Maar Goya loopt hier ook al vooruit op het latere realisme, omdat de echte werkelijkheid van de gewone bevolking uit de eigen tijd is weergegeven.

Een eeuw later, tijdens de Eerste Wereldoorlog, verbeeldt Kirchner zijn paniek en ontredde in een serie houtsnedes. Zijn expressionistische vormgeving betekent een radicale breuk met de esthetische traditie van de negentiende eeuw. In de vraag naar hoe hij emotie uitdrukt was een rare fout geslopen: er werd gesproken van 'het schilderij', waar uiteraard 'houtsnede' bedoeld werd. Er was een enkele kandidaat die dan ook kwaststreken meende te ontwaren, wat niet zo gek was. De manier van afdrukken van Kirchner is bepaald schilderachtig te noemen. Het CvTE (voorheen CvE) stuurde een aanvulling van het correctievoorschrift naar de scholen om eventuele problemen te ondervangen.

Zadkines beroemde *Verwoeste Stad* werd bevroegd en als laatste het Holocaust-Monument in Berlijn van de architect Eisenman.

Hoewel veel kandidaten hier helaas in tijdnood kwamen, begrepen ze het monument uitstekend. Al twijfelden sommigen of het terrein met de 2711 grijze betonblokken betreden mocht worden. Op één van de afbeeldingen waren mensen te zien, maar die waren ongelukkigerwijze wel erg klein. Het fysiek betreden van een plek is een fundamenteel andere manier van herdenken dan het leggen van kransen bij een gedenkteken en dat verschil moest worden uitgelegd. Het examen sloot af met een klaagzang van Gorecki, waarin een tekst wordt gezongen die een achttienjarig meisje in 1944 in haar cel in het hoofdkwartier van de Gestapo kaste. Een droevige symfonie, die net als het Holocaust-monument uitdrukking geeft aan de niet te bevatten omvang van oorlogsleed. De muziek wordt dan ook vaak gebruikt bij herdenkingen.